

Opazovanje otrok pri igri in usmerjenih dejavnostih v območju aktivnega razvoja

Jožica Zec, dipl. vzg., Vrtec Ciciban Novo mesto

Povzetek:

Več let sem se z zanimanjem ukvarjala z opazovanjem in spremljanjem otrokovega razvoja skozi daljše predšolsko obdobje. Vsaka tehnika spremljanja ima svoje posebnosti in je na določen način pomembna pri spoznavanju otroka. V svojem prispevku želim predstaviti izkušnje lastne prakse, še posebej želim izpostaviti spremljanje razvoja in napredka govora otrok s pomočjo diktafona.

***Ključne besede:** opazovanje, spremljanje, otrokov razvoj, govor, diktafon*

Uvod

Naš vrtec - Vrtec Ciciban Novo mesto ima sedem enot na različnih lokacijah in 37 oddelkov otrok. Sama sem kot vzgojiteljica delala v manjši enoti s tremi oddelki drugega starostnega obdobja, kjer smo bile vse strokovne delavke vključene v projekt Portfolio.

O opazovanju in spremljanju s posnetki

Ker o otrocih precej vemo, mislimo, da jih tudi dobro poznamo. Vendar pa se zgolj ob naključnem spoznavanju otrok lahko zgodi, da smo pristranski, določenih otrok ne opazimo ipd. Osnova za kakovostno načrtovanje in izvajanje dejavnosti je poznavanje otroka. Zbiramo vse, kar kaže in dokumentira otrokov razvoj, napredek, način učenja, pa tudi njegove specifične značilnosti (n.pr.: smisel za humor, interese, domisljice in iskrice...). Vsako dokazilo ponuja in odkriva pomembne informacije o otroku. Za zbiranje dokazil potrebujemo čas in vajo, začnemo postopoma in preudarno, preko celega šolskega leta oz. če je mogoče v celotnem obdobju, ki ga otrok preživi v vrtcu (Stritar, Sentočnik 2006).

Tudi avdio in videoposnetki so bogat vir informacij o otrokovem učenju. Posnetki zaradi svoje nazornosti in avtentičnosti izredno pritegnejo vse udeležence v procesu. Omogočajo nam, da večkrat opazujemo (vidimo, slišimo) dogajanje ali dobimo vpogled v dogodke, ki jih sicer nismo neposredno doživeli. Obe vrsti posnetkov nudita tudi več možnosti za reflektiranje vseh udeležencev (Stritar, Sentočnik 2006). Na vsako snemanje se moramo ustrezno pripraviti. Zelo pomembna je priprava sredstev in prostora za snemanje ter tehnična

usposobljenost snemalca. Potrebno je načrtovati zakaj, kaj in koga bi radi posneli. V načrtu si zastavimo morebitna vprašanja in spodbude (miselne izzive), s katerimi bomo pri otroku dosegli, da bo povedal čim več in da bo iz njegove pripovedi slišna njegova govorna raven oz. njegove metajezikovne spretnosti (sposobnost govoriti o nečem, kar ne vidi in ne sliši).

Ob poslušanju in ogledu posnetkov otrok postopoma dobi vpogled v svoj razvoj in napredek, v svoj stil učenja, v svoja močna in šibka področja, v svojo aktivnost. Komunicira in razmišlja o sebi, svojem ravnanju, o odnosu do drugih, o svojem razmišljanju, uči se ob dokazilih. Skozi proces prevzema odgovornost za svoj razvoj, učenje in napredek. Razvija tudi zmožnost sprejemanja različnosti in strpnosti do drugih in drugačnih - drugače govorečih, tistih, ki imajo težave pri izgovorjavi ipd.. Odrasli (starši, strokovni delavci...) dobimo vpogled v otrokov razvoj, njegove individualne potrebe. Na osnovi aktivnosti otroka lahko ustvarjamo spodbudne okoliščine in izvajamo ustrezne dejavnosti (n.pr. spodbujamo otrokovo razmišljanje z vprašanji). Ob pogovoru z otrokom spoznavamo, prepoznavamo, kaj razmišlja, kako uporablja izkušnje in prejšnje znanje in jih na novo vgrajuje v svoje miselne sheme. Vplivamo na učenje otrok. (Stritar, Sentočnik 2006)

Moje spremljanje otrok od 3. leta do vstopa v šolo

Preko projekta sem spoznala številne novosti, preskušala različne tehnike in možnosti opazovanja ter spremljanja otrokovega razvoja. Tako sem pridobivala pomembne in raznovrstne informacije o otrokovemu aktualnem razvoju s pomočjo anekdotskih zapisov, komentarjev ob fotografijah, izdelkih, risbah, z intervjuji in anketami, z izbranimi risbami in izdelki, posnetki govora in petja ter videoposnetki . S pomočnico sva se že na začetku šolskega leta dogovorili o pomembnih točkah spremljanja ter naredili načrt.

- Vse otroke spremljamo preko celega leta, naključno in načrtno (priprava načrta: kdaj, kdo, kaj).
- Zabeležke so sistematične, kratke, jasne.
- Vse zapise, izdelke, posnetke opremljamo z datumom (le tako bo viden napredek otroka).
- Nujno sprotno beleženje zaradi procesa pozabljanja.
- Otroka opazujemo kot posameznika v odnosu do skupine.
- Ne primerjajmo ga z drugimi otroki, temveč le z njim samim (kje in kako je napredoval).

- Dogovor o načinu shranjevanja zapisov ipd. (zvezek, mapa, predalčki) tudi z otroki.
- Opažanja zapisujeva in shranjujeva obe strokovni delavki, izmenjujeva mnenja (slika o otroku objektivnejša).
- Izogibamo se predsodkom, držimo se tega, da je v zapisih čutiti naklonjenost otroku.
- Uporaba osebne mape za pogovor z otrokom oz. med otroki (lasten razvoj).
- Uporaba osebne mape za pogovor s starši (govorilne ure).

Na prvem roditeljskem sestanku sem staršem vsako leto predstavila način dela na področju spremljanja otrokovega razvoja in jih povabila k sodelovanju.

Ker smo v projektu sodelovale vse tri vzgojiteljice, aktivno pa so sodelovale tudi pomočnice vzgojiteljic, so osebne mape otrok dobivale vedno večji obseg in pomen. V njih so bila zbrana opažanja, vidni so bili napredki otrok preko treh in več let. Pri spremljanju razvoja so aktivno sodelovali tudi otroci sami in nekateri starši, ki so predvsem preko počitnic v mapo vložili svoje zapiske. Te informacije so nama pomagale k boljšemu razumevanju otroka, prepoznavanju močnih in šibkih področij, ugotavljanju aktualnega razvoja otroka in načrtovanju dejavnosti, ki ga bodo v razvoju vodile naprej. Osebna mapa otrok je bila odlično izhodišče na pogovornih urah s starši.

Spremljanje otrokovega razvoja govora s pomočjo diktafona

Vsaka metoda opazovanja je pomembna in nam lahko veliko pove. Na nek poseben način mi je bilo zanimivo spremljanje otrokovega razvoja govora s pomočjo diktafona. S starši smo se dogovorili, da za svojega otroka v vrtec prinesejo prazno avdio kaseto, na katero bom preko leta snemala otrokov govor in petje. Nekateri so imeli kasete že v prejšnjem letu, med poletnimi počitnicami so jih odnesli domov, jeseni pa spet v vrtec. Tako smo nadaljevali snemanje več let na isto kaseto.

Preko leta sva načrtovali kaj in kdaj bova snemali, seveda pa sva snemali tudi priložnostno.

Dogovorili sva se za:

- vsaj en posnetek pripovedovanja in petja otroka ob začetku šolskega leta in eden proti koncu leta (slišen napredek),
- posnetek intervjuja, ankete ali opisovanja slike iz katerega bo slišati razvoj miselnih in govornih struktur otroka (ustrezna priprava pogovora – vprašanja, spodbude),

– zabeležka v osebni mapi otroka o datumu in vsebini snemanja.

Ostali posnetki so bili priložnostni.

Diktafon, ki sem ga uporabljala omogoča snemanje direktno na otrokovo avdiokaseto. Obe strokovni delavki v oddelku sva bili veščici snemanja, zato tehničnih ovir ni bilo. Pred snemanjem sem sama povedala ime, datum oz. starost otroka in vsebino oz. cilj snemanja ter posnetek po potrebi dopolnila s komentarjem.

Primer ankete:

Vzgojiteljica: »Kaj je strah?«

Otrok: »Strah je...hmmm...ko je tema...hmmm...«

Po dveh tednih dejavnosti na temo strahu:

Otrok: »Straha ni... samo v pravljicah in risankah... zares ga ni.«

Preko načrtovanih dejavnosti na temo strahu je otrok pridobil znanja, ki so vplivala na njegovo razmišljanje in razumevanje pojma.

Primer opisovanja slike (in vodenje otroka z vprašanji):

Na mizi je risba v črno- beli tehniki. Ob mizi sediva sama z otrokom, povabim ga, da mi pripoveduje o tem, kar vidi na sliki.

Otrok: »Gungajo, tle pa lovi ribice, pa fantek na drevesu. To je pa drevo, tle je pa zmaj, pa oblak... Tle so pa še ribice, pa voda...«

Vzg.: »Kaj se še dogaja na tej sliki, kaj delajo otroci?«

O: »Tle se gungata, tle lovi, zmaj tolovaj, k ga en spušča, ta tega zmaja spušča.«

V: »Kdo pa je ta?«

O: »Fantek.«

V: »Kje ta fantek sedi?«

O: »Na veji od drevesa.«

V: »Koliko je fantkov na tej sliki?«

O: »En, dva tri.«

V: »Koliko je pa punčk?«

O: »Ena, dve. Dve.«

V: »Kaj misliš, je več fantkov ali punčk?«

O: »Fantkov.«...*(sledilo je še eno štetje in primerjanje)*...

V: »Kakšen se ti zdi oblak?«

O: »Črn.«

V: »Zakaj misliš, da je takšen?«

O: »Kadar grmi pa dež pada včasih.«

V: »Kaj vse vidiš na drevesu?«

O: »Listke, pa veje, pa tle je deblo...tle je veverica...mejčkena.«

V: »Kaj vidiš nad drevesom?«

O: »Ptički, pa oblaki.«...

Opis slike je bil posnet z namenom slišati otrokove sposobnosti tvorjenja stavkov, uporabe glagolov, štetja in primerjanja (več, manj)ter prostorskih zaznav (na, pod, nad..). Z dodatnimi vprašanji sem poskušala doseči, da bi bil slišen otrokov aktualen razvoj oz. njegove metajezikovne spretnosti (Marjanovič Umek, 2004).

Evalviranje spremljanja

Ne le strokovni delavki - tudi otroci so potrebovali nekaj časa, da so se navadili na snemanje. Začetku jih je diktafon motil, gledali so vanj in čakali kaj bo. Mislili so, da morajo govoriti direktno na mikrofona ipd.. Sčasoma so se vsi navadili na prisotnost diktafona, kar se sliši tudi na posnetkih. Takoj po snemanju so se otroci običajno želeli poslušati, starejši sramežljivo, mlajši z velikim zanimanjem. Včasih so svoj posnetek komentirali, ga primerjali z drugimi oz. s samim seboj. Snemanje je običajno potekalo v manjših skupinah ali individualno. Tako so imeli otroci možnost slišati tudi ostale, postajali so strpnejši ob poslušanju.

pripoved ob knjigi

pripoved doživljaja

Posnetke sem občasno uporabila tudi na govorilnih urah ali sem jim kaseto za nekaj dni dala domov (običajno takrat, ko starši niso verjeli temu, kar sem jim pripovedovala o otrokovem napredku – n.pr.: »Doma mi noče nič povedati ob knjigi. Doma nikoli ne poje ali pove pesmice.«). Komentarje k posnetkom sem največkrat zapisala v osebno mapo otroka. Ob njej smo s starši ugotavljali otrokov napredek - kaj otrok že zmore sam (aktualni razvoj) in kaj zmore ob spodbudi in pomoči drugih ter tudi morebitne težave in šibka področja.

Zaključek

Po treh letih, odkar nisem več vzgojiteljica v skupini otrok, še vedno srečujem starše svojih varovancev, ki mi s pohvalo potrjujejo pomembnost mojega dela na področju spremljanja otrokovega razvoja. Ko sem nekaj njih prosila za avdiokasete, ki jih bi potrebovala za lažjo predstavitev, so se z veseljem odzvali in povedali, kako pomemben spomin na otrokov razvoj jim le-ta pomeni.

V praksi se kaže, da strokovne delavke pogosteje segajo po videokameri, redkeje pa po kasetofonu in diktafonu (Stritar, Sentočnik, 2006). Zakaj je tako, si lahko mislimo: veliko raznolikih dejavnosti, ki jih izvajata strokovni delavki, organizacija dela, tehnična neopremljenost, v zadnjem času pa avdiokasete tudi izginjajo iz uporabe (vedno več je posnetkov na zgoščenkah, kar spet zahteva računalniško obdelavo in mnogo časa). Za tovrstno snemanje, ki ga opisujem v prispevku se mi zdi še vedno najuporabnejši diktafon z običajnimi avdiokasetami. Seveda se zavedam, da v mnogih družinah niti ni več kasetofona za predvajanje, a morda bi lahko to možnost le ponudili staršem oz. jo izkoristili za lažje spremljanje razvoja. V enoti Kekec, kjer sem na ta način opravljala svoje delo, strokovne delavke še vedno snemajo otroke z diktafonom. Verjetno se sprašujete: Kdaj pa delati še to? Moj odgovor je preprost –sproti, vse je odvisno od lastne organizacije v oddelku in zavedanja, da kvantiteta dogodkov ne more nadomestiti kakovosti. Zato je pomembno ozavestiti spoznanje, da je načrtno opazovanje tudi delo. Opazovanje in poznavanje otrok je namreč sestavni del evalvacije lastnega dela, nudi spodbude za lastno razmišljanje in odločitve o načrtovanju in spremembah pri sebi in svojem delu... Povečuje vzgojiteljevo razumevanje, obogati kurikulum in izboljšuje ujemanje med razvojem posameznika in kurikulumom, vse skupaj pa pomembno vpliva na kakovost vzgojnega dela (Stritar, Sentočnik, 2006).

Viri in literatura:

1. Delovna gradiva s sodelovanja v projektu Portfolio vzgojiteljice in otroka v vrtcu (2000 – 2003).
2. Gradivo z udeležbe na seminarju Aktivno učenje predšolskih otrok (Supra, 2001).
3. Kurikulum za vrtce: predšolska vzgoja v vrtcih. (1999) Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
4. Marjanovič Umek, L. (2004) Razvojna psihologija. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
5. Otrok v vrtcu: priročnik h Kurikulu za vrtce. (2001) Maribor: Obzorja.
6. Stritar,U., Sentočnik,S.(2006) Otrokov portfolio v vrtcu. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.